

■ УДК 728.012.8(569.3)

Хішам Кобессі, Харківська державна академія дизайну і мистецтв, м. Харків

ЛІВАНСЬКИЙ ТРАДИЦІЙНИЙ ІНТЕР'ЄР: ПРОБЛЕМИ ДИЗАЙНЕРСЬКОЇ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Здійснено огляд публікацій у контексті теми дослідження, констатовано недостатню її розробку в сучасному науковому дискурсі, невизначеність понять «традиційний ліванський інтер'єр», «ліванський стиль». Розглянуто різноманітні типи організації житлового простору, що прийнято вважати традиційними, наведено зразки класичних та сучасних дизайнерських рішень. Визначено проблемні питання сучасної дизайнерської теорії та практики, пов'язані з нерозробленістю методик використання надбання класичної спадщини, зникненням певних ремісницьких та будівничих технік.

Ключові слова: ліванський традиційний інтер'єр, ліванський стиль, дизайн житлового інтер'єру, дизайнерська теорія та практика, пам'ятки ліванської архітектури.

Хишам Кобесси, Харьковская государственная академия дизайна и искусств, г. Харьков

ЛИВАНСКИЙ ТРАДИЦИОННЫЙ ИНТЕРЬЕР: ПРОБЛЕМЫ ДИЗАЙНЕРСКОЙ ТЕОРИИ И ПРАКТИКИ

Представлен обзор публикаций в контексте темы исследования, констатирована недостаточная степень ее разработки в современном научном дискурсе, размытость понятий «традиционный ливанский интерьер», «ливанский стиль». Рассмотрены различные типы организации жилого пространства, которые считают традиционными, приведены примеры классических и современных дизайнерских решений. Определены проблемные вопросы современной дизайнерской теории и практики, связанные с отсутствием методик использования классического наследия, исчезновением ремесленных и строительных практик.

Ключевые слова: ливанский традиционный интерьер, ливанский стиль, дизайн жилого интерьера, дизайнерская теория и практика, памятники ливанской архитектуры.

Hicham Kobeissi, Kharkiv State Academy of Design and Fine Arts, Kharkiv

LEBANESE TRADITIONAL INTERIOR: ISSUES OF DESIGN THEORY AND PRACTICE

The article provides a review of studies dealing with the theme of the research, states its weak working out in the modern scientific discourse, the blurriness of the traditional Lebanese interior and Lebanese style

concepts. The author gives a review of various types of organizing living space normally considered traditional, provides examples of classical and modern design solutions. Besides, the paper identifies problematic issues of modern design theory and practice related to the lack of methods of using the achievements of classical heritage, the disappearance of trade and building techniques.

Key words: Lebanese traditional interior, Lebanese style, design of residential interior, design theory and practice, monuments of Lebanese architecture.

Постановка проблеми. Інтер'єр (від фр. Intérieur, лат. interior — внутрішній, протилежний поняттю екстер'єр — зовнішній) — термін, який використовують у більшості дизайнерських шкіл світу на позначення результату дизайнерської діяльності в галузі організації житла, його функціональних та естетичних якостей. Водночас термін має глибокий філософський зміст, спонукаючи через усвідомлення антиномій екстер'єр-інтер'єр осмислити внутрішній простір житла як внутрішню сутність людини. Саме тому актуальними є екскурсійні маршрути з відвідуванням тих чи інших типів житла як відбиття певного способу життя, звичок чи характеру людей, котрі в ньому мешкали. Цей інтерес удало використовували голландські живописці, часто відтворюючи фарбами «портрети» приміщень — красномовних свідків людського життя. Проте інтер'єр є не лише відбиттям життєвого досвіду конкретної особи чи родини, а й квінтесенцією різних досвідів цілої спільноти (будівничого, ремісницького, естетичного тощо). Тому інтерес до цієї галузі дизайну є достатньо значним.

Актуалізує дослідницькі ретроспективні огляди принципів та прийомів організації життєвого простору розвиток будівництва як у Лівані, так і у світі загалом. Тому постає необхідність пошуку джерел оновлення існуючих підходів, вивчення досвіду минулих часів, пошуку нових рішень, які б сприймалися природно, гармонійно. Тому мета статті — вивчити теоретичні та практичні підходи до осмислення ліванського традиційного житла.

Виклад основного матеріалу дослідження. Незважаючи на тривалий цивілізаційний розвиток, у Лівані не сформувалося значної мистецтвознавчої школи. Переважну більшість публікацій стосовно означеної теми здійснили історики, етнологи, журналісти, архітектори, приділивши увагу пам'яткам Лівану та питанням містобудування, збереженню його історичної спадщини. До найвагоміших належать монографії та статті Малат Хям [14], Мей Деві [15], Зіман Кфори [13]. Учені розглядають значний обсяг пам'яток, звертають увагу на історію їх виникнення й архітектурно-планувальні рішення. Однак головні об'єкти їхніх досліджень — культові та громадські споруди.

Слід зазначити, що підготовлені зазначеними дослідниками видання, де систематизовано пам'ятки Бейрута, і громадська й викладацька діяльність сприяли збереженню ліванської спадщини.

Важлива інформація в контексті обраної теми міститься в монографіях відомої ліванської вченої Худа Касатлі [10–11], присвячених старій забудові Бейрута. Однак етнологічна спрямованість її наукових розвідок зумовила певний схематизм у викладенні мистецтвознавчих аспектів досліджуваних пам'яток. Немало корисних відомостей про Бейрут подано в останній великій праці відомого ліванського історика та журналіста Саміра Касира, де детально змальовано панораму розвитку міста, його селевкідські, римські, арабські, османські та французькі мотиви [12]. Науковець відтворив картини вражаючого розвитку Бейрута в XIX і XX ст., акцентуючи на його становленні після Другої світової війни як космополітичної столиці та руйнуванні під час ліванської громадянської війни 1975–1990 рр.

Наукове осмислення проблем сучасного будівництва і дизайну відбувається в дисертаційних працях ліванських аспірантів, котрі навчаються за кордоном (Тадрос Симон Антуан [6], Гаттас Набіль Кайед [4], Хусейн Рамез Мехді [8], Шехаді Алі Хасан [9]). Водночас інтер'єр в означених працях досліджується побічно, основна увага спрямована передусім на висвітлення архітектурно-планувальних та ергономічних рішень.

В українсько-російському науковому дискурсі традиції ліванського житла не набули спеціального висвітлення, проте докладно розглядаються особливості будівництва та зображальні традиції різних культур Близького Сходу, які внаслідок тривалих контактів впливали на розвиток художньої культури Лівану. Науковці також досліджували давнину і сформували певний корпус класичної літератури (праці А. Афанасьєвої, В. Блек, Н. Померанцевої, Н. Флітнер та ін. [1-2; 7]). Важливими для означеного дослідження є спостереження російських фахівців щодо еkleктичного характеру фінікійського мистецтва. Винаходом, безпосередньо пов'язаним з формуванням архітектурно-художнього середовища, винайденим саме фінікійцями, фахівці називають капітель з волютами, форми якої запозичили греки і використали під час розробки іонійського ордеру. Тому поширені твердження про ліванську традицію як суцільний «мікс» запозичень дещо перебільшене, адже ліванські майстри, з одного боку, використовували досвід сусідніх народів, а з іншого — поширювали надбання власної культури.

Суттєвим доповненням до вивчення східних традицій стало видання каталогу Музею мистецтва народів Сходу (Москва) «искусство Быта и Бытия» [3]. Хоча власне про ліванські традиції в ньому не йдеться, однак предмети, що утворювали внутрішній світ житла

ісламізованих народів, яскраво представлені та коментовані, що може використовуватися під час розробки концепції інтер'єра.

Власне інтер'єрні рішення житлового простору репрезентовані поки що в дизайнерській періодиці. На шпальтах профільних журналів, в інтернет-виданнях, на сайтах провідних дизайнерів та дизайн-студій можна дізнатися про проектні рішення житла у т. зв. «арабському стилі», серед яких значна частина належить ліванським дизайнерам. Можна припустити, що саме тривалий досвід ліванських майстрів у поєднанні східних та європейських традицій у практиці житлового будівництва привертає увагу західних фахівців [5].

Узагальнюючи теоретичне надбання в досліджуваній темі, відзначимо й відсутність методологічних праць, які б допомогли визначитися, що слід вважати традиційним ліванським інтер'єром, які пам'ятки можуть слугувати взірцем такої традиції і як ставитися до вироблених у традиції принципів організації житла?

Щодо першого питання констатуємо наявність нечітких визначень. До традиційних типів ліванського житла часто долучають і будівлі, характерні для мусульманських країн, і пам'ятки синкретичного мавританського стилю, і взірці європейської архітектури XIX ст., і поєднання європейських та східних прийомів і підходів.

Це характерне і для пам'яток-репрезентантів ліванської традиції. Так одним зі знакових прикладів ліванського житла прийнято вважати будівлі на кшталт «Bet Aldine», які набували форми протягом століть під впливом багатьох факторів (іслам, особливості сільського господарства, місцеві матеріали, клімат). У гірському Лівані, містечку Бааклін, можна простежити особливості цього типу житла. Прикметами його є оливковий гай навколо дому, використання в будівництві цегли, жовтого і білого кольорів, що в умовах спеки сприяє меншому нагрівання житла та кращому визріванню плодів.

Загалом такий тип будування відзначається закритістю та високим рівнем щільності (часто між сусідніми будинками немає вільного простору), використанням різноманітних арок та склепінь. Господарські приміщення, разом з конюшнею та криницею, розташовуються у внутрішній частині дому.

Типовим ліванським житлом прийнято вважати й будинки в Бекаа, де використовують переважно арки й склепіння. Планування житлового простору зазвичай характеризується простотою рішень, переважанням вільного простору, його наповненістю світлом та повітрям. У Бекаа вміють цінувати естетичний ефект природного каменю, його кольору, фактури. Саме тому поширене облицювання каменем, яке застосовується і на стінах, і для підкреслення конструкції склепіння. Численні пілястри, ніші урізноманітнюють загальний аскетизм

інтер'єру. Загалом головний принцип організації простору можна визначити як контраст світла та темряви, грубого, холодного каміння та теплоти, м'якості поверхонь, вкритих килимами.

Репрезентантом ліванського стилю вважається й палац Аль-Мухтар, що розташовується в гірському селищі на півдні Лівану. Споруджений ще у XVII ст. ансамбль кілька разів перебудовувався і набув завершеного вигляду лише у XIX ст. Якщо говорити про синтез східних та західних традицій, то зазначена пам'ятка є однією з кращих. Тут наявні сходи в римському стилі, елементи античного ордеру, склепінчасті дахи і аркади, т. зв. «ліванські вікна», візерунки мозаїк та вітражів.

Завершують огляд традиційних підходів до організації житлового простору пам'ятки в Тріполі (північ Лівану). Незважаючи на інтенсивність контактів з римлянами, персами, турками, європейцями, місцева архітектура й інтер'єрні рішення склалися під вирішальним впливом ісламського мистецтва. Активно використовуються ісламські геометричні візерунки, вирізані в гіпсових блоках квадратної або прямокутної форми. Орнаментальні композиції утворюються переважно каліграфічними написами, як то прийнято в ісламських країнах. Колористичне рішення базується на сполученні пород білого, чорного та рожевого каменю.

Типовим для ліванської традиції є й використання досвіду італійських майстрів. Як зазначають дизайнери бейрутської школи «немало будинків зведені в середині XIX ст. ліванськими торговцями, котрі подорожували по всьому світі і полюбили Італію, особливо — Венецію. Двокольорові мармурові підлоги нагадують венеційські палаци». Як приклад взято палац Сурсок, зведений англійкою леді Івон Сурсок Кохрейн у 1860-ті рр. Тут аркади за римським зразком мають плаский плафон, підкреслений за периметром карнизом. Плафон і стеля вкриті складними арабськими візерунками. Низькі, на східний зразок, меблі стоять поруч з картинами італійських майстрів у масивних рамах. У 1920-ті рр. інтер'єр палацу отримав ще один виразний пластичний елемент — різьблені з дерева двері, привезені з Неаполю.

Отже, поняття «традиційний ліванський інтер'єр» є нечітким за змістом і часто під ним маються на увазі зразки старовинної архітектури різного походження. Збережені донині пам'ятки свідчать про розмаїття варіантів організації житлового простору. Наявні в них елементи, сформовані в різних культурах, утворюють єдине ціле, але невисвітленими є принципи такого поєднання. Прийняті твердження про «синтез східної та західної традицій» також малозмістовні і не відповідають на запитання, яким чином відбувається зазначений синтез, що саме із зазначених традицій використовується і якою мірою, що

є принципово важливим, домінантним під час розробки концепції традиційного інтер'єру. Невирішеність зазначених питань простежується і в сучасній дизайнерській практиці. На шпальтах кольорових журналів у рубриці «ліванський стиль» представлені і приміщення функціональної архітектури з низькими м'якими меблями та розмаїттям текстильних виробів, і, навпаки, — європейські меблі в кімнатах з аркадами та склепінчастими стелями тощо.

Для того, щоб з'ясувати, які форми та змістовні акценти є типовими і найчастіше повторюваними в усіх варіантах традиційного приватного житла, слід проаналізувати репрезентативні зразки, що збереглися, однак і в цьому разі є суттєві проблеми: значна частка старої архітектури перебуває у приватній власності і господарі не завжди дозволяють туристам відвідувати такі споруди, як, скажімо, це роблять представники родини Джумблат — власники палацу Аль-Мухтар.

Потребують осмислення і питання ставлення до традиції. Зрозуміло, що попри красу та замишування ароматом старовини, неможливо автоматично повторювати старі прийоми, адже дизайн інтер'єру — це синтез прагматичних та художніх рішень, спрямованих на поліпшення умов існування людини. Зміни санітарних, ергономічних, технічних вимог до помешкання відбиваються і на загальних архітектурно-планувальних рішеннях, і на предметному наповненні.

Помітне і поступове зникнення певних будівничих умінь. Майстрів, здатних звести склепінчасту стелю, стає дедалі менше і коштує така робота занадто дорого. Останнє, власне, й зумовлює розвиток таких підходів, які дозволяють без капітальних будівничих робіт зімітувати традиційний стиль у будь-якому архітектурному середовищі. Водночас, можемо констатувати: якщо на державному рівні не будуть упроваджені відповідні програми підтримки, то в недалекому майбутньому виникнуть проблеми не тільки з розробкою нових приміщень, а й зі збереженням старих.

Висновки. Узагальнюючи викладене, зазначимо недостатній рівень дослідженості теми, брак розробки дизайнерської проблематики, нечіткість, невизначеність понять «традиційний ліванський інтер'єр» та «ліванський стиль». Зазвичай традиційними називають старі споруди, зведені приблизно до 1930-х рр. Водночас, те, що прийнято вважати зразком ліванського стилю, склалося протягом XIX ст. і являє різні засоби та підходи до поєднання східних та західних прийомів функціональної й естетичної організації простору. Необхідне вивчення репрезентативного кола пам'яток, виявлення типових принципів та підходів до рішень інтер'єру, визначення складових ліванського стилю. Отже, перспективи подальших досліджень полягають у вивченні

традиційних та новаційних прийомів організації ліванського житлового простору.

Список використаних джерел

1. Афанасьева В. Искусство древнего Востока (Малая история искусств) / В. Афанасьева, В. Луконин, Н. Померанцева. — М. : Искусство, 1976. — 376 с.
2. Блэк В. Древний Восток / В. Блэк, Н. Флиттнер // История искусства зарубежных стран. Первобытное общество, Древний Восток, Античность. Под ред. М. В. Доброклонского, А. П. Чубовой. — Л. : Институт живописи, скульптуры и архитектуры им. И. Е. Репина, 1980. — 384 с.
3. Восток : искусство быта и Бытия / авт.-сост. В. А. Набатчиков. — М. : СКАНРУС, 2003. — 256 с.
4. Гаттас Набиль Кайед. Архитектура современного жилища Ливана: на примере городов Восточного Средиземноморья: Автореф.... канд. архитектуры / Гаттас Набиль Кайед. — М. : Московский архитектурный институт, 2009. — 25 с.
5. Пинская Т. Восточная роскошь. Интерьер квартиры знаменитого ливанского дизайнера / Татьяна Пинская // Архидея. — 2014. — № 5.
6. Тадрос Сімон Антуан. Скульптура у синтезі мистецтв комплексу Балльбек: Автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства / Тадрос Сімон Антуан. — Харків: ХДАДМ, 2009. — 19 с.
7. Флиттнер Н. Д. Культура и искусство Двуречья и соседних стран / Н. Д. Флиттнер. — Л. — М. : Искусство, 1958.
8. Хуссейн Рамез Мехді. Принципи формування комфортного світлового архітектурного середовища у країнах арабського сходу: Автореф. дис... кандидата архітектури / Хуссейн Рамез Мехді. — Харків : ХДУБТА, 2007. — 19 с.
9. Шехаді Алі Хасан. Формування архітектурно-ландшафтного середовища міста в арабських країнах (на прикладі Лівану). Автореф... канд. архітектури / Шехаді Алі Хасан. — Харків : ХДУБТА, 2005. — 19 с.
10. Kassatly Houda. Terres de Bekaa / Houda Kassatly. — Paris: Geuthner, 2000. — 191 p.
11. Kassatly Houda. De pierres et de couleurs. Vie et mort des maisons du vieux Beyrouth / Houda Kassatly. — Layali, 2001. — 176 p.
12. Kassir Samir. Beirut / Samir Kassir. — California: University of California Press, 2010 — 656 p.
13. Kfoury S. Maisons Libanaises / Semaan Kfoury. — Beyrouth, ALBA, 1999. — 111 p.
14. Mallat Hyam. Le Droit de l'Urbanisme, de la Construction, de l'Environnement et de l'Eau au Liban, Bruylant, Delta et LGDJ / Hyam Mallat. — Bruxelles, 1997. — 335 p.
15. Maisons traditionnelles de Beyrouth : typologie, culture domestique, valeur patrimoniale, May Davie 1, Le secteur Rmeil-Médawwar, Beyrouth, APSAD, 2004, 43 p. [Електронний ресурс]: Режим доступу <http://almashriq.hiof.no/lebanon/900/902/MAY-Davie/maisons-I/html/> — Назва з екрана.

References

1. Afanas'yeva V., Lukonin V., Pomerantseva N. *Iskusstvo drevnego Vostoka (Malaya istoriya iskusstv)* / V. Afanas'yeva, V. Lukonin, N. Pomerantseva. — M.: Iskusstvo, 1976.
2. Blek V. *Drevniy Vostok* / V. Blek, N. Flittner // *Istoriya iskusstva zarubezhnykh stran. Pervobytnoye obshchestvo, Drevniy Vostok, Antichnost'*. Pod red. M. V. Dobroklonskogo, A.P. Chubovoy. — L. : Institut zhivopisi, skulptury i arkhitektury im. I. Ye. Repina, 1980.
3. *Vostok: iskusstvo byta i Bytiya* / avt.-sost. V. A. Nabatchikov. — M.: SKAN-RUS, 2003. — 256 s.
4. Gattas Nabil' Kayyedy. *Arkhitektura sovremennogo zhilishcha Livana: na primere gorodov Vostochnogo Sredizemnomor'ya*. Avtoref. na soisk. uch. step'. kand. arkhitektury / Gattas Nabil' Kayyedy. — M. : Moskovskiy arkhitekturnyy institut, 2009. — 25 s.
5. Pinskaya T. *Vostochnaya roskosh'*. Inter'yer kvartiry znamenitogo livanskiy dizaynera / Tat'yana Pinskaya // *Arkhideya*. — 2014. — № 5.
6. Tadros Simon Antuan. *Skul'ptura v sinteze iskusstv kompleksa Baal'bek*. Avtoref. dis. na soiskaniye uchenoy stepeni kand. iskusstvovedeniya. — Khar'kov: KHGADI, 2009. — 19 s.
7. Flittner N.D. *Kul'tura i iskusstvo Dvurech'ya i sosedney stran*. — L. — M. : Iskusstvo, 1958.
8. Khusseyn Ramez Mekhdi. *Printsipy formirovaniya komfortnogo svetovogo arkhitekturnoy sredy v stranakh arabskogo vostoka*. Avtoref. dis. na soiskaniye uchenoy stepeni kandidata arkhitektury / Khusseyn Ramez Mekhdi. — Khar'kov: KHDUBTA, 2007. — 19 s.
9. Shekhady Ali Khasan. *Formirovaniye arkhitekturno-landshaftnoy sredy goroda v arabskikh stranakh (primere Livana)*. Avtoref. na soisk. uch. step'. kand. arkhitektury / Shekhady Ali Khasan. — M. : KHDUBTA, 2005. — 19 s.
10. Kassatly Houda. *Terres de Bekaa* / Houda Kassatly. — Paris: Geuthner, 2000. — 191 p.
11. Kassatly Houda. *De pierres et de couleurs. Vie et mort des maisons du vieux Beyrouth* / Houda Kassatly. — Layali, 2001. — 176 p.
12. Kassir Samir. *Beirut* / Samir Kassir. — California: University of California Press, 2010 — 656 p.
13. Kfoury S. *Maisons Libanaises* / Semaan Kfoury. — Beyrouth, ALBA, 1999. — 111 p.
14. Mallat Hyam. *Le Droit de l'Urbanisme, de la Construction, de l'Environnement et de l'Eau au Liban, Bruylant, Delta et LGDJ* / Hyam Mallat. — Bruxelles, 1997. — 335 p.
15. *Maisons traditionnelles de Beyrouth : typologie, culture domestique, valeur patrimoniale*, May Davie I, Le secteur Rmeil-Médawwar , Beyrouth, APSAD, 2004, 43 p. : *Rezhym dostupu*: <http://almashriq.hiof.no/lebanon/900/902/MAY-Davie/maisons-I/html/>. — Nazva z ekranu

■ УДК 728.012.8(569.3)

Hicham Kobeissi, Kharkiv State Academy of Design and Fine Arts, Kharkiv

LEBANESE TRADITIONAL INTERIOR: ISSUES OF DESIGN THEORY AND PRACTICE

The importance of the study is due to the development of modern design practice in Lebanon, the search for sources of renewing design approaches through the study of the experience of traditional heritage.

The aim of the article is to highlight the theoretical and practical aspects of the Lebanese traditional dwelling concept.

Methods of research. The author has used the methods of systematization, those of critical, stylistic and comparative analysis.

Results. The article states the insufficiency of the theme study in the modern scientific discourse, the lack of working out design problems, blurriness and indefiniteness of the traditional Lebanese interior and Lebanese style concepts. The common statements about the synthesis of Eastern and Western traditions are also insipid generalization not answering the question about the way how that synthesis takes place, what exactly from the mentioned traditions is used and to what degree, what is principally important while working out the concept of the traditional interior. The review of modern design solutions shows problematic issues of design theory and practice related both to the lack of methods of using the achievements of classical heritage, and the disappearance of trade and building techniques.

Novelty. The article provides a critical analysis of literature, identifies the main problems in the development of design theory and practice in the field of interior design in Lebanon.

The practical significance. The results of the study can be used when working out the strategy of further research of Lebanese art and, in particular, living space design as well as in the designer's practical activity.

Key words: Lebanese traditional interior, Lebanese style, design of residential interior, design theory and practice, monuments of Lebanese architecture.

Надійшла до редколегії 06.09.2016 р.